

Kritiek op woordenboeken

Renkema, Jan

Published in:
Onze taal

Publication date:
1983

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Renkema, J. (1983). Kritiek op woordenboeken. *Onze taal*, 52(4), 41.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kritiek op woordenboeken

Tot nu toe heeft slechts één keer een 'vergelijkend warenonderzoek' van woordenboeken plaats gevonden. In 1979 verscheen in 'Test-Aankoop' (de Vlaamse tegenhanger van de 'Consumentengids') een beoordeling van twaalf Nederlandse woordenboeken. Voor dit onderzoek werden de woordenboeken verdeeld in drie categorieën: Grote woordenboeken, handwoordenboeken en zakwoordenboeken. De woordenboeken werden vergeleken op relatieve volledigheid, betekenisomschrijvingen en grammaticale informatie. Ook het aantal voorbeelden per woord, het aanduiden van taalkringen, de vermelding van zegswijzen en informatie over de klemtoon speelden een rol in dit vergelijkend onderzoek. Wat waren de resultaten? Van Dale kwam als beste woordenboek uit de bus, met als enig schoonheidsfoutje een ietwat rommelige lay-out. Maar een Rolls Royce mag natuurlijk niet met een lelijke eend vergeleken worden, aldus de onderzoekers. Koenen kwam er prima af; dit woordenboek werd tevens meer geschikt bevonden voor schoolgebruik dan Van Dale. Bij de 'handwoordenboeken' behaalde Spectrum de beste kwaliteit/prijs-verhouding. Wel werd opgemerkt dat dit woordenboek niet mooi en weinig stevig is. Onder de 'zakwoordenboeken' scoorde Prisma het hoogst, hoewel er op de vormgeving kritiek werd geleverd.

Helaas is er op dit onderzoek wel wat aan te merken. Ik noem slechts een paar punten. Waarom wordt de grens voor Grote woordenboeken bij 1200 pagina's gelegd. Zo valt Kramers (1977) met 1192 pagina's er net buiten. Een veel betere maat is het aantal woorden of tekens per woordenboek, want dat kan per pagina nogal verschillen. Larousse wordt als Groot woordenboek aangemerkt, zonder de vermelding dat een groot deel van dit woordenboek bestaat uit encyclopedische informatie. Verder is het niet verwonderlijk dat bij het criterium 'relatieve volledigheid' de Grote Van Dale hoog scoort, want dit woordenboek is gebruikt voor het opstellen van dit zogenaamde onafhankelijke criterium.

Prijsschieten op de dikste

In de jaren zeventig heeft vanuit Parijs een van de hoeders onzer taal, W.F. Hermans, de Grote Van Dale onder

vuur genomen. Hij maakte zich boos omdat kennelijk niet was geluisterd naar zijn vriend Bijkaart die al boze brieven met fouten had opgestuurd. Van Dale maakt veel fouten in het aangeven van de herkomst van vreemde woorden, aldus Hermans. Bovendien is het onderscheid (Fr.) voor een zuiver Frans woord en (<Fr.) voor een gewijzigd overgenomen Frans woord willekeurig, en erger, nutteloos. Achter 'acteur' staat (Fr.), maar achter 'actrice' (<Fr.). Waarom, weet niemand. En waarom staat er geen (Fr.) achter 'riant' of 'velo'?

Ook drs. G. van Buren en zijn vriend Battus leverden kritiek. Dikker is niet beter. Van Dale zou zo dik geworden zijn omdat allerlei woorden van 19de-eeuwse schooldichters nooit zijn geschrapt bij nieuwe drukken. Bovendien zijn de betekenisomschrijvingen en de citaten soms heel eigenaardig. Waarom bij voorbeeld bij boodschappenjongen een citaat van Prins Bernhard? Wist u dat een zigeuner volgens Van Dale 'eigenaardige godsdienstige opvattingen' heeft? Berucht is de omschrijving van 'popmuziek': amusementsmuziek die in de smaak valt bij jeugdige en onrijpe personen.

Van Dale zou volgens een andere recensent, H.C. Brandt Corstius, bij citaten een te eenzijdige voorkeur voor de bijbel aan de dag leggen. Bij 'bewonderen' komt bij voorbeeld als eerste citaat: 'Gods grootheid en macht bewonderen'. Op vrouwen schijnt Van Dale het niet te hebben begrepen. Men leze hierover in het tijdschrift 'Moer' (1980 nr. 1). Onder 'karakter' wordt 'een man met karakter' omschreven als een 'krachtig ontwikkelde, sterk uitkomende zedelijke persoonlijkheid' terwijl 'Henriëtte heeft veel karakter' moet betekenen dat Henriëtte eigenzinnig en koppig is, enz. enz. In 'Onze Taal' is ook gediscussieerd over het al dan niet seksistisch karakter van Van Dale. Zie onder andere 1980, p. 63 en 1981, p. 43. De meningen bleven verdeeld.

Eenden vergeleken

In 'Onze Taal' verscheen in 1980 (p. 33, 34) een vergelijkend onderzoek van de hand van Van Sterkenburg, directeur van het instituut waar onder andere het grootste woordenboek van de Nederlandse taal (het WNT) wordt gemaakt. In dit artikel werd ter illustratie nagegaan hoe het woord 'eend' in

verschillende grote woordenboeken is beschreven. Ook hier weer de meeste aandacht voor Van Dale. Over Koenen en Kramers wordt gezegd dat de behandeling overzichtelijk en beknopt is; over Verschuieren wordt vermeld dat de encyclopedische informatie heel rijk is. Als kritiek op Van Dale werd vermeld: de etymologische en historische ordening van betekenissen, in plaats van ordening volgens actueel gebruik, en de hoeveelheid verouderd materiaal. Als apart punt werd nog genoemd het normatieve karakter van Van Dale.

Wat bij al deze kritiek opvalt, is het fragmentarisch karakter ervan. Verder onderzoek is nodig voor een meer gefundeerd oordeel. Anders blijven we steken in nuttige, maar oppervlakkige observaties als: het dure woordenboek A spelt claxonneren en heeft de woorden bistro, hetze, hittedschild en oppervlaktewater niet opgenomen, terwijl het goedkope woordenboek B claxoneren spelt en voor de andere woorden een duidelijk omschrijving geeft, enz. enz. Bovendien zijn er sinds het onderzoek in 'Test-Aankoop' nieuwe edities verschenen van Verschuieren en Kramers. Het is zeer de moeite waard om na te gaan in hoeverre deze nieuwste woordenboeken verschillen van oudere edities van andere woordenboeken. (Zie ook de oproep aan lezers op p. 40.)

J. Renkema